

Asia: VN/1347/2021

Oikeudenkäyntikulutyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

21 luvun 8 b §

Asianajajaliitto kannattaa työryhmän esitystä. Asianajajaliitto on kuitenkin huolissaan siitä, että muutoksilla ei välttämättä ole käytännön tasolla toivottua vaikutusta, koska vähäiset muutokset säännöksen sisältöön eivät välttämättä anna oikeaa kuvaa siitä, miten laajasti soveltamisalaa on perusteluiden mukaan tarkoitus avata.

Jos jätetään huomiotta lause-, ja sanajärjestystä koskevat kielelliset muutokset, voimassa olevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että:

- Aiemman lain perusteluissa oleva maininta siitä, että oikeudenkäyntikulujen määrän alentaminen on tuomioistuimen velvollisuus, jos säännöksen soveltamisedellytykset täyttyvät (HE 107/1998, 21), nostetaan itse säädöstekstiin
- Jatkossa säädöksen soveltamiselle riittää, että kulujen korvausvelvollisuus olisi kohtuutonta eikä kohtuuttomuudelta enää edellytetä ilmeisyyttä

Käytännössä ainoa todellinen muutos on siis ilmeisyysvaatimuksesta luopuminen. Kaikilta muilta osin oikeustila näyttäisi säilyvän sisällöllisesti ennallaan.

Ehdotetun säännöksen yksityiskohtaisten perustelujen perusteella näyttäisi siltä, että ilmeisyysvaatimuksen poistamisesta seuraa myös se, että säännöksessä mainitulla "kokonaisharkinnalla" tarkoitetaan erilaista kokonaisharkintaa kuin voimassaolevassa säännöksessä.

Voimassa olevan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan (HE 107/1998, s. 20):

Säännöksen soveltaminen tulisi kysymykseen poikkeustapauksissa ja se edellyttäisi säännöksen sisältämien edellytysten täyttymistä kokonaisuutena arvioiden. Ilmeisen kohtuuttomuuden kokonaisarviointissa tulee punnita kaikkia laissa mainittuja edellytyksiä. Mikään niistä ei sinällään voi yksin synnyttää säännöksen tarkoittamaa kohtuuttomuutta.

Sen sijaan ehdotetun säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan (s. 53):

Kohtuullistaminen olisi sitä perustellumpaa, mitä useampi pykälässä mainittu tekijä puhuisi sen puolesta. Ei kuitenkaan edellytettäisi, että niistä jokainen puoltaisi kohtuullistamista. Riittävää olisi, että yhden tai useamman kohtuullistamista puoltavan tekijän painoarvo olisi kokonaisarviointissa kohtuullistamista vastaan puhuvien arviointiperusteiden painoarvoa suurempi.

Korkeimman oikeuden ratkaisu 2005:91 havainnollistaa säännöksissä tarkoitetun kokonaisharkinnan eroja. Kyseisessä tapauksessa korkein oikeus katsoi, ettei korvausvelvollisuuden kohtuullistamiselle ole edellytyksiä kun vain asian merkitys puolsi kulujen kohtuullistamista eivätkä muut tekijät olleet erityisesti kohtuullistamisen puolesta tai puhuisi sitä vastaan.

Nyt ehdotetun säännöksen osalta työryhmä esittää nimenomaisesti, että kohtuullistaminen on mahdollista silloinkin kun vain yksi arviointiperuste puoltaa sitä edellyttäen, että muut arviointiperusteet eivät erityisesti puhu kohtuullistamista vastaan (s. 54).

Toisin sanoen jatkossa riittäisi että kokonaisuus puoltaa kohtuullistamista, mutta kaikkien arviointiperusteiden ei tarvitse kohtuullistamista puoltaa.

Asianajajaliitto katsoo, että jatkovalmistelussa olisi syytä harkita, miten edellä kuvattu kokonaisharkintaa koskeva muutos tuotaisiin myös säädöstekstin tasolle niin, että muutos aikaisempaan oikeustilaan olisi selkeämmin havaittavissa.

Yksi vaihtoehto olisi poistaa kokonaisharkinta säännöstekstistä, koska ehdotetun säännöksen soveltaminen ei edellyttäisi voimassa olevan lain tarkoittamaa "kokonaisharkintaa". Se, että kohtuullistamista tulee arvioida huomioimalla kaikki säännöksessä mainitut perusteet käy ilmi ehdotetusta säännöksestä muutoinkin.

Asianajajaliitto ehdottaa, että uusi säännös vastaisi paremmin tavoiteltua muutosta, jos säännös kuuluisi seuraavasti:

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

8 b §

Tuomioistuimen tulee viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää, jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut olisi oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys huomioon ottaen kohtuutonta.

Kuluarvio

Työryhmän enemmistö esittää, että asiamiehen olisi ennen oikeudenkäyntiä annettava asiakkaalle arvio hänen todennäköisistä oikeudenkäyntikuluista asian käsittelyvaiheittain eriteltyinä.

Asianajajaliitto ei kannata esitystä. Sääntelylle ei ole tarvetta, kuten työryhmän vähemmistö on eriävässä mielipiteessään tuonut ilmi. Lisäksi ehdotettu säännös saattaa pikemminkin heikentää riita-asian asianosaisten asemaa.

On sinänsä selvää, että asiakkaan on ennen oikeudenkäynnin alkua erittäin tärkeää saada tietoa siitä, millaisiin kustannuksiin hänen tulee varautua. Samoin on selvää, että hyvä asianajajatapa ja erityisesti asiamiehen lojaalisuus päämiestään kohtaan edellyttää ilman nimenomaista säännöstäkin, että asiamies antaa asiakkaalleen tietoa oikeudenkäynnin kustannuksista siitä riippumatta kysyykö asianosainen asiasta vai ei.

Työryhmän enemmistöön ei kuulu yhtään asianajajaa. Onkin aihetta epäillä, että työryhmän enemmistön kanta selittyy osittain sillä, että työryhmän enemmistö ei tunne asianajajalan käytäntöjä.

Joka tapauksessa työryhmän enemmistö ei ole kyennyt esittämään minkäänlaista näyttöä tai edes viitteitä siitä, että asiamiehet eivät kertoisi päämiehilleen oikeudenkäynnin kustannuksista ennakkolisesti. Kokemusperäinen tieto päinvastoin viittaa siihen, että päämiehet ovat kustannusasioista erittäin tietoisia.

Ehdotetussa säännöksessä edellytetään, että kuluarvio laaditaan hyvin kaavamaisesti, vaikka tosiasiallisesti olisi tarkoituksenmukaista jättää asiamiehen harkintaan miten kuluarvio on kussakin tapauksessa tarkoituksenmukaista esittää.

Kaavamaiseen sääntelyyn liittyy selvä riski siitä, että se pikemminkin heikentää päämiehille oikeudenkäynnin kustannuksista annettavan informaation laatua ja käyttökelpoisuutta.

Ehdotetussa säännöksessä edellytetään, että asiamies esittää asianosaisen odotettavissa oleville oikeudenkäyntikuluille – vieläpä oikeudenkäynnin vaiheittain eriteltyinä – sellaisen vaihteluvälin, että todelliset kulut sijoittuvat ”todennäköises-ti” tämän vaihteluvälin sisään.

Vaatus on erittäin ongelmallinen ja asiamiehelle lähes mahdoton täyttää. Asiamies ei kykene ennustamaan sitä, miten oikeudenkäynti tulee "vaihekohtaisesti" etenemään, sillä asiamiehellä ei ole vaikutusmahdollisuuksia useimpiin seikkoihin, jotka voivat oikeudenkäynnin kulkua hidastaa tai asiamiehen työmäärää kasvattaa.

Ensinnäkin arvio olisi tosiasiallisesti asiamiehen kokemukseen perustuva arvaus, miten oikeudenkäyntikulut asiassa tulevat muodostumaan. Kyse on arvauksesta, koska merkittävä osa kustannuksiin vaikuttavista tekijöistä ovat ennen oikeudenkäyntiä tuntemattomia, kuten eriävissä mielipiteessäkin on tuotu esiin.

Tyypillisiä alun perin ennakoimattomia kuluja kerryttäviä tilanteita ovat:

- Vastapuolen yllättävä vastustus, vastaus tai vastakanne (uusia seikkoja tai todisteita), joka muuttaa asian luonnetta tai laajuutta olennaisesti toiseksi
- Tarve lisänäytön hankkimiseksi ja siihen liittyvät moninaiset ongelmat (mitä näyttöä tarvitaan, mistä sitä saadaan, jne.)
- Oman päämiehen näkemyksen kehittyminen sekä asiakkaan yhteydenpitotarpeet pitkin prosessia ja siitä johtuvat lisätyöt, toisaalta myös vastapuolen näkemyksen kehittyminen sekä vastapuolen kirjelmöinnin määrä esimerkiksi sovinnon aikaansaamiseksi
- Asiakkaan tai vastapuolen näkökantojen ja riidankohteen muuttuminen jopa useaan kertaan pitkän käsittelyn aikana, jolloin asia joudutaan valmistelemaan useampaan kertaan
- Työtä lisäävät tuomioistuimen prosessinjohtolliset ratkaisut (useita valmisteluistuntoja ja kirjelmäierroksia, pitkät välit istuntojen välillä, näyttöä ei rajoiteta, puheenjohtajan vaihtuminen, jne.)
- Aikatauluhaasteet prosessin eri osallisten välillä, mahdollisessa pääkäsittelyssä vastaanotettavan todistelun määrä

Se millaisena yhdistelmänä tai missä prosessin vaiheessa mainitut tekijät esiintyvät, ei ole asiamiehen ennakoitavissa.

Kokemusperäisesti asianajaja voi ennustaa, että lähes joka jutussa esiintyy joitakin edellä mainittuja työtä lisääviä seikkoja, jotka lisäävät etukäteen arvioitua kustannusta jollakin kertoimella.

Toisekseen asiamiehen tekemän arvion oikeellisuutta on mahdotonta mitata objektiivisesti, jolloin jälkikäteisetkin näkemykset asiamiehen tekemän arvion luotettavuudesta olisivat yhtä lailla subjektiivisia.

Koska asiamiehellä ei ole mitään keinoa tarkistaa tekemänsä arvion oikeellisuutta, säännöksen kuluarviolle asettama luotettavuusvaatus on saavutettavissa vain joko jatkuvasti päivittämällä ennustetta tai vaihtoehtoisesti laajentamalla ilmoitettavaa oikeudenkäyntikulujen vaihteluväliä niin suureksi, että todelliset kulut varmasti mahtuvat vaihteluvälin sisään.

On oletettavaa, että asiamiehet eivät halua olla jatkuvasti päivittämässä kustannusarvioita. Kuluennusteen päivittämisen hyödyt vaikuttavat muutenkin marginaalisilta. Kulut kertyvät hiljalleen prosessin edetessä, joten yleensä lisäkulut eivät yksittäin vaikuta kovin merkityksellisiltä suhteessa

oikeudenkäynnin keskeyttämisestä aiheutuviin menetyksiin. Tyypillisesti oikeudenkäynnin keskeyttämistä vastaan puhuvat ainakin seuraavat seikat:

- Voiton mahdollisuuden menettäminen ja luovuttamisen psykologinen kustannus
- Jo tehtyjen panostusten menettäminen
- Velvollisuus vastapuolen kulujen korvaamiseen

Näin ollen ehdotettu säännös kannustaa asiamiehiä ilmoittamaan jokaiselle oikeudenkäynnin vaiheelle niin korkean maksimikustannuksen, että lukua ei tarvitse myöhemmin prosessin aikana missään olosuhteissa päivittää.

Käytännössä ehdotettu säännös saattaa siis johtaa siihen, että jatkossa riita-asian asianosaiset saavat oikeudenkäynnin kustannuksista päätöksenteon näkökulmasta aikaisempaa huonompaa tietoa.

Kolmanneksi esityksen mukaisen kuluarvion antaminen saattaa osaltaan heikentää oikeusturvaa, sillä kun asiamiehet joutuvat tekemään varovaisuusperiaatteen mukaisesti ylisuuria kuluarvioita, riita-asian asianosainen ei välttämättä katso järkeväksi vaatia korvausta sellaisessa asiassa, jossa katsoo intressin pienehköksi.

Toivonen Milla
Suomen Asianajajaliitto